

In Nomine Domini Amen.
Ad Memoriam Rei Sempiternam.

Inwentarz dóbr Zalesia Starego¹ z rzeczami ruchomymi i nieruchomymi pozostałymi po zmarłej Mariannie z Zaleskich Ponikiewskiej córce Szymona oraz po śp. Franciszku Zaleskim jej bracie rodzonym bezpotomnym, spisany 8 listopada 1756r. przez Aleksandra Ponikiewskiego wdowca po Mariannie Zaleskiej w obecności Panów Przyjaciół i oblatowany 14 listopada 1756 r. w księdze nurskiej grodzkiej, seria relacje, oblaty 1756 - 1758, sygn. 32, na kartach 226 – 228, przepisany przez Annę Porycką w 2019r.

(...) Inwentarz dóbr Zalesia z attynencyami², rzeczy ruchomych i nieruchomych po niegdy świętej pamięci Jmci Paniej Mariannie z Zaleskich Ponikiewskiej niegdy zaś Jmci Panu Szymona Zaleskiego córce i naturalnej tak po tym, jako też i świętej pamięci Jmci Panu Franciszku Zaleskiem bracie rodzonym bezpotomnie z tego świata zeszyłym dziedzicze a Jmci Pana Aleksandra Ponikiewskiego żonie {pozostałych},³ przez tegoż Jmci Pana Aleksandra Ponikiewskiego przy bytności Jmciów Panów Przyjaciół w niżej opisany sposób spisany.

Najwprzód Dwór: z nadworza wchodząc do sieni, u sieni drzwi na zawiasach żelaznych z klamkami i zapadkami żelaznymi w sieni, podłoga z tarcic. Z sieni wchodząc do izby drzwi fasowane na zawiasach z klamką i haczykiem żelaznym. Stołów dwa, jeden duży malowany stolarskiej roboty, stelugi⁴ porujnowane, drugi mniejszy węglasty nowy z [s]krzynką spodem i zameczkiem wewnętrznym. Stołków okrągłych ośm nowych, dwa z poręczami. Kredens stolarskiej roboty nowy z szufladami do zachowania, drzwiczki na zawiasach. Ten stół mniejszy, stołków ośm i kredens są własnego rekrutu⁵ Jmci Pana Aleksandra Ponikiewskiego. Okien dwie, w ramach w drewno oprawionych nowe. Piec zielony z prętami żelaznymi nowy, podłoga z tarcic nowa, połap na zakładkę nowy. W tejże izbie obraz na płótnie Najświętszej Matki Czesłochowskiej stary w ramach prostych. Kominek w tejże izbie mularskiej roboty. Z izby wchodząc do alkierza drzwi fasowane, na zawiasach z klamką, zapadką i [h]aczykiem żelaznym, w tymże alkierzu okien dwie w ramach nowych w drewno osadnych, podłoga nowa z tarcic, kominek mularskiej roboty. Szaraga⁶ do sukien wieszania, łóżko podwójne stolarskiej roboty to jest własne Jmci Pana Ponikiewskiego. Połap nowy na zakładkę. Izba i alkierz nowy, ściany [h]eblowane. Z alkierza wchodząc do spiżarenki, drzwi proste na zawiasach skoblem i wrzeciążem⁷ żelaznym. Podłoga z tarcic. Szafków dwie czarno pomalowane stare, robotą stolarską robione, w nich są szufladki do zachowania, drzwiczki na zawiasach, z tejże spiżarenki drzwi proste na dwór ku sadowi na zawiasach zaporą drewnianą zasuwają się. Przez sień druga izba, wchodząc do niej drzwi

¹ Zalesie Stare - wieś w województwie podlaskim, w powiecie wysokomazowieckim, w gminie Czyżew, parafia Rosochate kościelne; dawniej na Mazowszu, w ziemi nurskiej.

² attynencya – przyległość terytorialna, przyległa posiadłość (łac. attinentia)

³ wyraz dopisany

⁴ steluga – część stołu?

⁵ rekrutu – w znaczeniu: własnego wyrobu

⁶ szaraga - stojąca drewniana rama z kołkami lub hakami służącymi za wieszaki na odzież

⁷ wrzeciadz – zamknięcie drzwi lub bramy od wewnątrz, w przeszłości w formie krótkiego łańcucha, obecnie element w formie sztaby z otworem, współpracujący ze skoblem i służący wraz z nim do mocowania kłódki

proste na zawiasach z zapadką i skoblem, stół prosty okrągły na steluszkach, drugi stół ad instar⁸ policy⁹ do stawiania statków. Okien dwie proste w drewno oprawnych, w części szyby złe dziurawe. Piec prosty przez połowę forniaste kafle, a drugą połowę kaflasty. Izba nowa niezbyt dawno stawiona, z tejże izby komóreczka za piecem do zachowania, drzwi u niej proste na zawiasach i z skoblem żelaznym. W środku kuchni jest miejsce osobliwe do gotowania, sam komin na stolcu¹⁰ od ziemi aż do wierzchu gliną wylepiony. Z nadworza obydwie izby dworskie są dobre. U pańskiej izby i alkierza okiennic cztery stolarskiej roboty na [h]aczykach żelaznych, także i do zamykania u każdej okiennicy po jednym [h]aczyku, a po dwa wrzeciąże. Te okiennice są sporządzone przez Jmci Pana Ponikiewskiego. Poszycie na całym dworze słomiane dobre. W podwórzu dworskim lamus stary dobry o trojgu schowaniach, w którym najprzód jest przysionek, z tego przysionku wchodząc do spichlerza drzwi dębowe na zawiasach z skoblami, po tym z tegoż przysionka wschod na górę, te drzwi u wschodu na zawiasach. W tymże lamusie drugie schowanie, drzwi dębowe na zawiasach ze skoblami z zaporami drewnianymi. Dach snopkami posyty, stary ale dobry. Drugi spichlerz stary, wchodząc do niego drzwi z nadworza jedne na zawiasach, po tym w tymże spichlerzu, dwoje schowania o dwojgu drzwiach oboje na zawiasach, u pierwszych drzwi zamek [we]wnętrzny i skobel, u dwojga zaś tylko skoble. Dach snopkami pokryty stary ale dobry, w tym lamusie znajduje się skrzyń cztery starych ale dobrych, żelazem okowanych z zamkami [we]wnętrznymi i skoblami. Dwie także skrzyń jedna większa nowa nie okowana, druga mniejsza okowana z zamkiem, także kufer nowy gdański skórą obity, zamkiem i skoblem. Te dwie skrzynie i kufer trzeci są własne Jmci Pana Ponikiewskiego. W tych skrzyniach znajdują się ad praesens¹¹ naprzód suknie: sak¹² niebieski grodetorowy¹³, sak różowy kitajczany¹⁴, sukien para gradetorowych, spódnica kamlotowa¹⁵ do niej kamizelka niebieska grodetorowa, kontusik z popielicami, kamizelka grodetorowa żółta. Kamizelek dymowych¹⁶ trzy. Spódnica dymowa. Duecik¹⁷ aksamitny, kornet¹⁸ geżowy¹⁹ z koronkami, angażanty²⁰ geżowe, chustek muślinowych²¹ dwie, kornet muślinowy, mitynek²² czarnych para, rękawiczek kastorowych²³ para, palatynka²⁴ czarna z sieczki, kołdra²⁵ kitajczana pikowana stara, ale dobra. Bekesa²⁶ królikami podszyta, wierzch ciemnozielony, potrzeby jedwabne. Pas siekieski²⁷ w różnym kolorze srebrem przerabiany

⁸ łac. - na kształt

⁹ polica – dawniej półka.

¹⁰ stolec – podpora, podwalina, fundament

¹¹ obecnie

¹² sak – rodzaj sukni kobiecej

¹³ grodetorowy – rodzaj materiału

¹⁴ kitajczany – wykonana z kitajki, tj. z gładkiej tkaniny bawełnianej lub jedwabnej

¹⁵ kamlotowa – cienka tkanina z wełny chesankowej o splocie płóciennym

¹⁶ dymowy – nazwa tkaniny

¹⁷ duecik – rodzaj kobiecego ubioru wierzchniego zimowego

¹⁸ kornet – nakrycie głowy, rodzaj czepca

¹⁹ geżowy – nazwa koloru, prawdopodobnie beżowy

²⁰ angażanty - dwu- lub trójwarstwowe damskie mankiety, wykonane z muślinu, gazy lub koronki

²¹ muślin – rodzaj tkaniny

²² mitynka - damska rękawiczka okrywająca palce do połowy

²³ kastorowe - z bobrowej sierści

²⁴ palatynka - szeroki szal lub krótka pelerynka damska

²⁵ kołdra - tkanina służąca do przykrycia łóżka, ściany, podłogi

²⁶ bekiesza – rodzaj dawnego płaszczu męskiego, podszytego futrem, wciętego w talii i ozdabianego na piersiach szamerunkiem, zapinanego na pętlę, sięgającego poniżej kolan. Dawny ubiór podróżny i na polowanie.

²⁷ pas siekieski - ?

stary już, części[wo] podarty. Obicie perskie, stare ale dobre. Bielizna: obrusów holenderskich jedenaście, podgorskich²⁸ dwa, ręczników cienkich siedm. Prześcieradeł cienkich cztery, lnianych siedm, ręcznik gruby jeden, koszul [h]olenderskich ośm, fartuchów [h]olenderskich dwa, a muślinowy jeden, gotowalników²⁹ z koronkami dwie, koszul nowych trzy. Poszewek [h]olenderskich dwanaście, {lnianych dwanaście, dziecinnych poszewek jedenaście.}³⁰ Płótna lnianego łokci trzynaście, rąbku³¹ łokci trzy. Srebra, klejnoty, miedź i cyna: puchar srebrny z pokrywką jeden, kubków srebrnych dwa, sygnecików szczerozłotych dwa, kolczyków złotych dwa, krzyżyk z diamencikami jeden złoty. Spinek z krwawniczkami³² dwie, kampanki³³ nowej złotej łokci trzy, galonów³⁴ starych sztuk trzy, bluzgier³⁵ złoty jeden, palatynka srebrna jedna, mitynek para jedna, kołnierzyk szmielowy³⁶, rzędzik³⁷ srebrny czerkieski, nadgłówek i z podogoniem³⁸. Moździerzyspizowych dwa, tłuczki jeden żelazny, drugi mosiężny. Koprak³⁹ miedziany, w którym jest wiader dwie, kocioł piwny jeden nowy, lichtarzy cynowych dwa, półmisków cynowych mniejszych jedenaście, wielkich misów dwie, misów z obręczami dwie, salaterek dwie, talerzy dwanaście, łyżek ośm. Żelazne statki: siekiera jedna, kosów dwie, rzezak jeden, socha jedna z sośnikami⁴⁰.

Dachy⁴¹ dworskie: stajnia z starego drzewa w słupey budowana⁴² z podłogą, przy niej stodoła dwie, pod jednym dachem z trzema sąsiedkami o dwóch klepiskach, drzewo stare, w słupey budowane, poszycie stare ale dobre, u tych stodoł są podpory z nadworza i ze środka, po tym od półnoka stodoła jedna o dwóch sąsiedkach z podporami do [o]koła, w słupey budowane, drewno w niej stare, od tejsze stodoły ciągną się chlewy, obora, stajnia, jeden tylko chlew w węgiel budowany, a te wszystkie inne dachy⁴³ w słupey, poszycie na tych dachach stare, ale dobre.

Inwentarz rogaty dworski: krów inwentarskich dwie i cieląt dwoje, owiec dwanaście, świni plewnych⁴⁴ mniejszych i większych trzynaścioro, koni tak roboczych jako i stadnych dziewięścioro. Własnego zaś inwentarza Jmci Pana Ponikiewskiego była większego i mniejszego sztuk trzynaście. Ciele jedno, koni czworo, wołów parę we dworze.

²⁸ obrus podgorski - specjalne płótno wyrabiane na podgórzu sudeckim

²⁹ gotowalnik (gotowalnia) - lekki strój damski

³⁰ zaznaczona część została dopisana

³¹ rąbek - brzeg, skrawek, też: obwódka

³² krwawnik - kamień o barwie czerwonej, używany w jubilerstwie

³³ kampanka - rodzaj ozdobnej taśmy w ząbki i frędzle służąca do obszywania strojów

³⁴ galon - taśma srebrna lub złota różnej szerokości, stosowana do ozdabiania odzieży

³⁵ bluzgier - łąta przyszywana na przodzie żupana, tj. na piersiach gdzie nie okrywał go kontusz i łatwo w tym miejscu się brudził. po zabrudzeniu się bluzgiera, był on wymieniany na inny

³⁶ szmielowy - tu: w kolorze szarym? (niem. schimmel)

³⁷ rząd - tu w znaczeniu: ozdobna uprzęż końska

³⁸ podogonie - pas, który z jednej strony przymocowany jest do siodła, a z drugiej strony zakończony jest pętlą służącą do przewleczenia ogona konia

³⁹ koprak - naczynie miedziane kuchenne, kociołek miedziany

⁴⁰ sośniki - żelazne radlice sochy, służące do rycia gleby

⁴¹ dachy - w znaczeniu: budynki

⁴² budynek zbudowany w słupey - sposób budowania, gdzie szkielet budynku stawiano w formie pionowo ustawionych belek, obitych pionowo deskami; zaś gdy belki układano poziomo, to nazywano ten sposób budowy stawianiem na zrzęb lub w węgiel

⁴³ zob. przyp. 38

⁴⁴ plewnych - karmionych plewami?

Młyn wodny: młynnica stara o dwóch kołach, dach na młynnicy przez połowę dranicami⁴⁵ pobity za posesji⁴⁶ JM Pana Ponikiewskiego, a przez drugą połowę snopkami, upust i groblę nową erygował⁴⁷ JM Pan Ponikiewski, przy tymże młynie chałupa z tartego drzewa nowo stawiona dla młynarza ze wszystkim. Zastawiona za posesji tegoż Jmci Pana Ponikiewskiego.

Inwentarz poddanych na tychże dobrach Zalesie będących:

- Mateusz Andrzejczuk robi dni trzy dwojgi⁴⁸ w tydzień, ma załogę⁴⁹, chałupę i stodołę ma dobrą,
- Wojtek Pawluk ma załogę, dwojmi trzy dni w tydzień robi,
- Waśk Kurnito ma załogę, robi trzy dni w tydzień tylko sam,
- Walk Pawluk ma załogę, dwojgi w tydzień robi.

U tych chłopów siedm wołów przez Jmci Pana Ponikiewskiego za jego własne pieniądze kupionych i na załogi pomienionym chłopom danych rachuje się.

Komorniki: Tomasz i Paweł Iwańczuki robią sobą dni dwa w tydzień, do dworskiego chleba chodzą. Kazuch robi dzień jeden w tydzień, także do dworskiego chleba chodzi. Marcin Kował robi sam sobą w tydzień dni dwa i ten do pańskiego stołu chodzi. Antoni Szewc ten nie robi dnia, tylko jak potrzeba na dworską usługę do obuwia.

Karczma na Zalesiu Kościelnym dobra z sienią wjezdną, piec u niej zielony dobry, okien w izbie trzy w drzewo oprawionych *in parte*⁵⁰ potłuczone, w komorze jedno także dziurawe w drewno oprawne, z komory jest izdebka i w niej okno, dach na karczmie dobry, tylko od wichru wierzch na sieni zdarty. Browar do tejsze karczmy należący, już bardzo stary, w ziemię ściany powłaziły, który wicher rozwalił i dach zrujnował.

Który to inwentarz przeze mnie rzetelnie spisany ręką moją własną przy Przyjaciolach niżej podpisanych zatwierdził i juramentum secundum normam legis coram actis authen Regni konoborować deklaruję. Na co się podpisuję. Działo się w Zalesiu Starym dnia ósmego listopada, roku tysięcznego siedmsetnego pięćdziesiątego szóstego.

A. Ponikiewski manu propria

X. Wawrzyniec Zaręba proboszcz rosochacki przy tym będący manu propria

Jakub Dąbrowski burgrabia grodzki nurski przy tym będący i do podpisu uproszony Przyjaciel manu propria

Franciszek Antoni Podbielski burgrabia grodzki nurski Przyjaciel proszony do podpisu przy tym będący manu propria

Mateusz Lasocki Przyjaciel proszony do podpisu przy tym będący manu propria

Andrzej Truszkoski [Truszkowski] manu propria

⁴⁵ dranice - pokrycie dachu z desek drewnianych o większej długości, „szczepane” z kłód drewnianych

⁴⁶ od słowa posesor – posiadacz, właściciel

⁴⁷ erygował – w znaczeniu wybudował

⁴⁸ dwojgi – w 2 osoby

⁴⁹ załoga – otrzymane od pana narzędzia i sprzężaj (woły)

⁵⁰ łac. – w części